

Вікторія Загурська-Антонюк

Анатолій Маслов

Житомирський державний технологічний університет

ГЕНДЕРНІСТЬ У СОЦІОЛОГІЧНО-ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

У статті представлено соціологічно-політичний аналіз проблем гендерної рівності як у світі, так і в Україні. Розглядаються можливості подолання гендерної нерівності в українському суспільстві. Протягом історії людства відбувалися неодноразові зміни суспільних устроїв. У процесі лібералізації західно-європейських систем було зламано патріархальний устрій, що дало поштовх до розвитку емансипаційного руху – процесу здобуття жіноцтвом рівних прав і можливостей у суспільстві поряд з чоловіками.

Суперечливі умови життя сучасного суспільства мають безпосередній вплив на його активність та міжособистісну взаємодію. У громадян змінюються пріоритети, відбувається пошук нових сфер діяльності. Особливо така ситуація простежується серед жінок, які інтенсивно долучаються до суспільно-політичного життя, що і зумовлює актуальність цього дослідження.

Протягом історії людства відбувалися неодноразові зміни суспільних устроїв. У сучасних демократичних системах скасовано середньовічну суспільну ієрархічну систему та привілеї, пов'язані з суспільним становищем та статевою належністю та проголошено принцип рівності всіх перед законом. В англо-американських та європейсько-континентальних системах такі явища, як пригнічення та дискримінація щодо будь-якої людини, в тому числі жінки, – жорстко караються законом. Тому сьогодні вивчення гендерних аспектів в історії українського народу переживає нове піднесення, однак цей напрям ще не здобув належного визнання в науковій площині.

Про становище жінки в суспільстві загалом та в політичному житті держави зокрема йдеться у дослідженнях таких зарубіжних вчених як: Г. Рабіна, А. Річа, Р. Столпера та інших [5, с. 17]. Аналізували традиційну чоловічу культуру та місце жінки в ній С. де Бовта, С. Волбі, К. Мілет, С. Файерстоун, Н. Ходоров [7, с. 9]. Психологічні відмінності між чоловіком і жінкою досліджували В. Вулф, Ж. Грієр, Ж. Левер, Д. Мітчел, К. Хорні [5, с. 18]. Роль жінки в суспільно-політичному житті вивчали К. Гіліган, А. Графф, М. Масов, Д. Нейджел, К. де Пізан [1, с. 6]. На основі досліджень західних вчених, українські науковці напрацювали теоретичну базу для вирішення таких проблем: жінка і суспільство, жінка і політика, жінка і наука. Різні аспекти даної проблематики досліджували

М. Богачевська, О. Забужко, Б. Кравченко, С. Павличко, М. Рубчак, Л. Смоляр, О. Стяжкіна, Г. Ткаченко [3, с. 21]. Висвітленню ролі жінок України у громадсько-політичному житті людства присвятили свої праці голова Південноукраїнського центру гендерних досліджень Л. Кормич (роботи стосуються ролі жіноцтва в державотворчих процесах, проблем гендерної рівноваги), голова Асоціації жіночих організацій Одеської області О. Цуницька (автор книги "Жіночий рух в Україні. Етапи становлення"), кандидат історичних наук, голова Всеукраїнської секції жінок-фронтовичок Є. Сафонова (наукові праці присвячені участі жінок України у Великій Вітчизняній війні) та інші [10, с. 51].

З огляду на широку зацікавленість, актуальність дослідження цієї теми не викликає сумніву. Адже жінки, як члени соціуму, своєю активною життєвою позицією покликані долучитись до державотворчих процесів, а історичний досвід показує, що українське жіноцтво завжди відіграло конструктивну роль в історії свого народу [10, с. 128]. Варто згадати легендарні та величні постаті жінок, які у жорстко-патріархальних системах на найвищому суспільному рівні уміло керували та навіть змінювали хід історії: ерусалимська героїня Юдіф, антична діячка Аспасія, цариця Тамара, княжна Анна Ярославна, княгиня Ольга, Роксолана (Анастасія Лісовська), Жанна Д'арк, Катерина Медичі, Марія Тюдор, Єлизавета I, Катерина II, Індіра Ганді, Маргарет Тетчер та ін.

У процесі лібералізації західно-європейських систем було зламано патріархальний устрій, що дало поштовх до розвитку емансипаційного руху – процесу здобуття жіноцтвом рівних прав і можливостей у суспільстві поряд з чоловіками. Завдяки чому жінки сьогодні можуть вільно вибирати майбутню професію та користуються в більшості країн такими ж юридичними правами, що й чоловіки. Але попри всі юридичні заходи, становище жінки, яка навіть виконує важливу суспільну роль на рівних з чоловіками, залишається приниженим або й повністю зневаженим. Тому розробка практичної гендерної моделі співпраці представників чоловічої та жіночої статі є важливою в сучасних світових соціально-політичних умовах, а для України в умовах складної військової кризи на сході може стати реальним шансом для виходу з неї.

То що ж таке гендер або гендерна модель?

Гендер визначають як соціально-сконструйовані ролі та обов'язки жінок та чоловіків. Поняття гендер походить від грецького "генос" – походження, матеріальний носій спадковості, той, що народжує. Термін "гендер" введено в науковий обіг Енн Оклі в 70-ті роки ХХ століття [2, с. 25]. Концепція гендеру також включає можливі характеристики, здібності та типову поведінку, притаманну жінкам та чоловікам (жіночому та чоловічому роду). Ці ролі та обов'язки змінюються з плином часу, а також у різних культурних системах, тому гендер – соціокультурна

категорія та колективні уявлення, завдяки яким біологічні відмінності статей переводяться на мову соціальної та культурної диференціації. Гендер має соціальний та правовий аспект: основою правового статусу особистості є її фактичний соціальний статус, тобто реальний стан людини в суспільстві, де право вводить цей стан в законодавчі рамки; в соціальному відношенні статус є певною системою соціальних можливостей людини [13, с. 49].

Реалізація практичної гендерної моделі можлива лише у розвинених правових системах із сталим громадянським суспільством. Становлення громадянського суспільства – процес складний і багатоманітний, який разом з іншими демократичними перетвореннями, передбачає утвердження рівних можливостей для самореалізації як жінок, так і чоловіків, тобто гендерної рівності. Як свідчать останні дослідження загальноєвропейських організацій, на сьогодні більше 60 % європейців вважають, що в Європі ще й досі поширена дискримінація за ознакою статі, а понад половина громадян ЄС вважають недостатніми заходи, що вживаються для забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків в їхніх країнах, та вважають необхідним продовження роботи щодо подолання проявів дискримінації, в тому числі й за ознакою статі [6, с. 5]. Що вже казати про Україну, де процес побудови демократичної, правової держави і громадянського суспільства, який розпочавшись, в умовах глибокої політично-військової кризи загальмувався.

Протягом кількох останніх десятиліть світова й національна правотворча практика поповнилася помітною кількістю нових документів стосовно прав людини, заснованих на "Загальній Декларації прав людини" ООН, у якій проголошено: "Жодна людина, незалежно від статі, етнічної чи расової належності не повинна страждати від порушення своїх прав чи зневажливого ставлення до них". Зобов'язання щодо цього взяла на себе й Україна, підписавши серед 189 країн – членів ООН Декларацію тисячоліття [8, с. 45].

Кінець другого тисячоліття став знаменним для України щодо вибору гендерного вектора розвитку. Відповідно до зобов'язань, вона підтримує гендерні стратегії ООН, Ради Європи і світового співтовариства. Верховна Рада України, керуючись "Загальною декларацією прав людини", "Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок", ратифікованими Україною, міжнародними договорами про права та свободи особистості, підсумковими документами IV Всесвітньої конференції щодо становища жінок "Дії в інтересах рівності, розвитку та миру" (Пекін, 1995) і постановою Верховної Ради України від 12 липня 1995 року "Про рекомендації учасників парламентських слухань щодо реалізації в Україні Конвенції ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок" [9, с. 33], визнала ці документи, які

підкреслюють особливе значення ролі сім'ї та жінок у політичному, економічному, соціальному, історичному і культурному розвитку України. Від 5 березня 1999 року постановою № 475-XVI прийнято "Декларацію про загальні засади державної політики України щодо сім'ї та жінок" [4, с. 11], у якій держава взяла на себе зобов'язання перш за все забезпечити рівні права і можливості жінкам і чоловікам відповідно до основних прав та свобод людини, вирішити інші принципові проблеми, пов'язані з ліквідацією всіх форм дискримінації щодо жінок [9, с. 55].

У світі серед основних тем надалі залишається – досягнення рівності жінок і чоловіків, що є не лише вимогою елементарної соціальної справедливості, не лише необхідною складовою демократії, а й реалізацією можливості наближення до мети сталого людського розвитку – організації суспільних відносин на принципах справедливості, рівного доступу до ресурсів, рівноправного розподілу національних багатств. Дослідження, що проводяться в різних країнах, переконливо свідчать: стратегії в галузі розвитку, прийняті політичні рішення не можуть бути ефективними, якщо вони ігнорують внесок жінок. Переваги залучення жінок, врахування їхнього внеску, їхньої думки відчує все суспільство. Це забезпечує не лише інший підхід до вирішення названих проблем, а й принципово змінює ситуацію на користь соціально орієнтованої політики, інвестицій, які набувають гуманітарного змісту, поліпшується загалом соціальне самовідчуття нації. Важливим, водночас, є врахування істотних відмінностей і нерівності, які реально існують між жінками і чоловіками. Адже вони, природно, по-різному проявляють себе в різних секторах і є специфічними для кожної країни. Водночас, простежується і певна типовість, яка дозволяє говорити про прояви нерівності у таких сферах, як:

- доступ до прийняття рішень і участь у представницьких органах;
- нерівність у домогосподарстві;
- відмінності у юридичному статусі і правах;
- гендерний розподіл праці в економіці;
- нерівність у домашньому неоплачуваному секторі;
- насильство у відношенні до жінок;
- дискримінація.

Загалом нерівність жінок і чоловіків – це проблема взаємовідносин, і її неможливо викоринити, якщо зосереджувати увагу лише на проблемах однієї статі. Необхідно застосувати такий підхід, який би сфокусувався на перегляді практик і структур, які вкорінюють різні види нерівності. Особливо це стосується розподілу праці, доступу до ресурсів та контролю над ними, а також можливостей брати участь у прийнятті різноманітних рішень. Тому перегляд гендерних ролей і відносин можливий тільки за умови участі в цьому процесі обох статей. Адже практика довела:

поліпшення умов життя однієї статі не вирішує загальних соціальних проблем, та й навіть призводить до дискримінаційного становища іншої. Таким чином, принцип рівності повинен містити у собі і право на відмінність, враховувати індивідуальні риси, характерні для жінок і чоловіків. Життя жінки і чоловіка значно відрізняються, особливо через виконання жінкою репродуктивної функції. Тому й досі простежується негативна тенденція щодо приниженого, а в деяких системах, зневажливого ставлення до ролі жінки в суспільному житті, поза сімейним життям. Так, річний дохід найбагатшого 1 % населення світу дорівнює річному доходу найбідніших 57 % від усього людства. А жінки є ще біднішими, оскільки, за даними ООН, вони володіють лише 1/100 від усіх світових багатств. Водночас, рівність вже є європейським стандартом, яким вимірюється розвиток особи і суспільства. Волевиявлення ж обох статей – жінок та чоловіків – щодо їхніх можливостей і прав, правових принципів, розбудови суспільних та державних структур є нормою для цивілізованих держав [12, с. 136]. У таких системах жінки реально виконують важливі соціально-політичні функції на найвищому рівні (наприклад: канцлер Німеччини – Ангела Меркль, президент Литви – Даля Грибаускайте, президент Хорватії – Колінду Грабар-Кітарович, Ніно Бурджанадзе – за президента М. Саакашвілі обіймала посаду спікера парламенту в Грузії, Держсекретар США – Хіларі Клінтон та ін.).

Наприклад, у сусідній Польщі, де останнім часом прем'єр-міністрами є жінки: до кінця жовтня 2015 року була Ева Копач (партія "Громадянська Платформа"), а зараз є Беата Шидло (партія "Право і Справедливість"), ставлення до поняття гендеру в сучасному суспільстві є остаточно не визначеним. І попри те, що Польська Республіка є демократичною державою в політичному сенсі, членом ЄС, проте патріархальні цінності у католицькому польському суспільстві домінують над прогресивними гендерними тенденціями. З одного боку, на думку Кристини Сляної, Юстини Стружик, становище жінок у Польщі після 1989 року змінилося не тільки на формально-правовому, але й на якісно-суспільному рівні, що пришвидшило темпи соціально-економічного зростання цієї системи [16, с. 25]. З іншого боку – існує позиція консервативно-релігійних ідеологів у польському суспільстві. Як наприклад, ксьондза, професора Даріуша Око, який доводить, що поширення гендерних цінностей для польського суспільства загрожує повною деморалізацією [17].

Яким же є становище жінок в Україні на сьогоднішні?

Основною проблемою є декларативний характер гендерної рівності та формальність прав жінок. Реальна ситуація багато в чому є прямо протилежною правовим нормам. Основними жіночими проблемами є домашнє насильство, проституція та торгівля жінками, наркоманія, безробіття, відсутність послідовної державної політики в цій сфері.

Особливої гостроти набула проблема сексуальних зазіхань у відносинах між керівниками-чоловіками та підлеглими-жінками. Попри того, що принцип гендерної рівності закріплений в Конституції України. Статті 3, 21, 23, 24 Конституції закріплюють рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Частина третя ст. 24 Конституції України, безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї і так далі [10, с. 32]. Ідеться також про те, що створюються умови, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством. Мова йде про правовий захист, матеріальну і моральну підтримку материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам та матерям. Законодавчо ж чоловіки позбавлені такої можливості, тому саме такий підхід є характерною ілюстрацією формального розуміння принципу гендерної рівності.

Парламентська Асамблея Ради Європи, провівши слухання про становище жінок в Україні 24 червня 2012 року у Страсбурзі, підсумувала: "Головне в тому, що протягом останнього року Україна в питанні забезпечення рівних можливостей опинилася так далеко, як не перебувала на цих рубежах ще ніколи до цього". А ООН шкодує, що в Україні досі живуть стереотипи про традиційні ролі жінок та чоловіків в усіх сферах життя (освіта, сімейні стосунки, політика, сфера зайнятості, кар'єра та ін.). ООН звертає увагу, що, незважаючи на красиві закони, не зрозуміло кому, куди і як українські жінки повинні скаржитися на порушення своїх прав; не зрозуміло, як карають порушників; більше того, навіть посадовці, які відповідають за дотримання прав жінок, судді і правоохоронці банально не розуміють, коли порушуються права, а коли ні. ООН також звертає увагу, що, незважаючи на прийнятий Закон про рівні права і можливості, у ньому немає чіткого поняття дискримінації, тому закликає Україну пояснити у законі, що це таке! ООН стурбована низьким представництвом жінок в органах влади і рекомендує прискорити прийняття законів, які б стимулювали рівний доступ жінок і чоловіків до прийняття рішень. Цю рекомендацію було порушено одразу після того, як документ був ухвалений – українські парламентарі не підтримали законопроект № 1232, який в разі його прийняття мав би забезпечити представництво і жінок, і чоловіків у кожній п'ятірці виборчих списків [15].

Ще однією з латентних проблем нашого суспільства є домашнє насильство. За неофіційними даними кожна 5 жінка в Україні була жертвою домашнього насильства. Куди звернутися жертві? Було б доцільним посилити відповідальність за домашнє насильство та

привернути увагу органів внутрішніх справ на необхідність вжиття виховних та запобіжних заходів проти домашнього насильства [4, с. 13].

Сьогодні Україна втрачає свій людський потенціал, не в останню чергу через те, що абсолютна більшість українок не може дозволити собі мати більше однієї дитини [14, с. 157]. За результатами спостережень за повсякденним життям зазначимо, що сучасна українська жінка поєднує в собі усі якості керівника, матері, дружини, готова брати на себе відповідальність не тільки за своє життя, сім'ю, а і власний бізнес, виробництво, державу. Більше того, вона виконує консолідуючу функцію у державотворчих процесах та у відродженні української нації. Стратегія розвитку XXI ст. спрямована на утвердження основ гендерної рівноваги, гендерної демократії, статевої збалансованості в суспільстві. Без демократичного розвитку особистості, як чоловіка, так і жінки, неможлива демократизація всіх сфер світобачення. Система волевиявлення обох статей – чоловіків і жінок як рівних у правах та можливостях, що закріплені законодавчо й забезпечені реально у політико-правових принципах, діях, розбудові громадських і державних структур з урахуванням гендерних інтересів, має стати основою функціонування українського суспільства в третьому тисячолітті.

Важливою проблемою гальмування цього процесу є також стереотипи, які склалися в суспільстві про те, що жінка і високі професійні або державно-владні повноваження поняття несумісні. Попри це у розбудові громадянського суспільства в Україні вагома роль належить жінкам, які становлять більше половини сукупної робочої сили в державі. Чотири п'ятих жінок у працездатному віці належать до економічно активного населення, майже половина з них мають вищу та середню-спеціальну освіту (серед чоловіків цей показник становить 35 %). У 2014 р. майже 70 % жінок належало до представників малого і середнього бізнесу, дві третини – у складі фермерів, майже 75 % – спеціалістів середньої ланки управління, фінансистів та менеджерів. Якщо ж взяти систему власності, у великому бізнесі майже 100 % капіталу належить чоловікам, а в малому та середньому бізнесі – приблизно п'яту частину власності контролюють жінки, що породжує у свою чергу нерівновагу у доступі до ресурсів та їх розподілі [15].

Жінки роблять значні кроки у зміцненні своїх позицій у державному житті. В Україні існують об'єктивні умови для розвитку демократії саме через активізацію жіночого партійного руху, жіночої самосвідомості (як приклад: партія "Жінки України", Всеукраїнське об'єднання "Жінки та діти", "Всеукраїнська партія жіночих ініціатив", "Жіноча народна партія", "Солідарність жінок України") [15]. За короткий час виникла чимала кількість жіночих неурядових організацій, що діють у різноманітних сферах громадського життя країни, хоча більшість із них найчастіше за

все працює в соціальній сфері та у добродійності, що є надзвичайно важливим у часи військової агресії проти нашої держави. Значна частина громадсько активних жінок в Україні самовіддано боронять нашу державу, займаючись волонтерською, добродійною, медичною діяльністю.

Зверхне ставлення "чоловічого світу" в Україні до жіноцтва не стає для багатьох українок перешкодою у досягненні визначних успіхів у суспільно-громадянській, політичній та духовній сферах. До видатних постатей історії вже незалежної України належать ті наші співвітчизниці, які розбудовують українську державність та українське суспільство більше як 20 років. Непростим і нелегким був їх шлях, але найвизначніші із тих, ким сьогодні пишається Україна, були відзначені найвищою державною нагородою – Національною премією України імені Тараса Шевченка: актриса Лариса Кадочникова, письменниця-дослідниця Лідія Коваленко, кінорежисерка зі світовим іменем Кіра Муратова, письменниця Світлана Фоміних, історик Олена Апанович, журналіст зі США Надія Світлична, визначні літераторки України – Ірина Жиленко та Раїса Іванченко, художниці Марія Литовченко, Ольга Нагорна, Людмила Семикіна та Марфа Тимченко, артистки Людмила Юрченко та Наталія Сумська, архітектор Зорема Нагієва, літературознавець Михайлина Коцюбинська, письменниці Марія Матіос та Любов Голота. Вочевидь, українці могли б запропонувати і кандидатуру на здобуття Нобелівської премії в галузі літератури – видатну українську поетесу, громадську діячку Ліну Костенко [11, с. 26].

Зростання ролі жіноцтва у суспільно-політичному житті української спільноти не є випадковим. Адже впродовж ХХ ст. та на початку ХХІ ст. відбулося значне зростання кількості високоосвічених жінок, які сьогодні у всіх розвинених країнах становлять 49–53 % випускників вищих навчальних закладів. На щастя, ці процеси не минули й сучасну Україну. Маємо чимало діяльних, розумних, освічених і достойних жінок, здатних до керівної суспільної ролі. Так, жінка з великим життєвим та професійним досвідом, доктор філософських наук, професор А. І. Горак у книзі спогадів "Сорок сороков" писала: "Звичайно, домінує стереотип, що викривляє істину: чоловік здатен керувати краще. Я схилиюсь до того, щоб цей стереотип відкинути. Жінки у наш час мудріші, глибші, емоційніші, душевніші, а без цих якостей керувати освіченими людьми неможливо. І потім, їхній духовний потенціал, недостатньо реалізований в умовах отупляючого побуту, вага якого лягає на жіночі плечі, незрівнянно вищий" [3, с. 66].

Підтвердження вище наведених слів на рівні державного керівництва може проілюструвати сьогодні кожен українець. Сучасну українську політику важко уявити без цілого ряду представниць так званої "слабкої

статі". За останнє двадцятиріччя в українській політичній сфері здобули значних успіхів такі вагомні постаті як: Юлія Тимошенко – парламентарій, а у минулому – прем'єр-міністр України, парламентарії Олександра Кужіль, Віра Ульянченко, одіозні Раїса Богатирьова та Наталія Богословська та інші.

Водночас "жіноче питання" у державній політиці досить неоднозначне і викликає багато дискусій, особливо серед чоловіків, які висувають тезу: "політика – не жіноча справа" [6, с. 5]. У такому випадку варто поставити питання: яким повинен бути політик, прийнятний для українського електорату, якщо цим політиком є жінка? Потрібно зазначити, що дослідження українських психологів щодо сприйняття політиків показали дискримінаційне ставлення, яке затвердилося в суспільстві до жінки-політика. У поєднанні понять "жінка і політика" пересічний виборець акцентує увагу саме на статевих характеристиках, а отже, жінка асоціюється із сім'єю в ролі матері, дружини, господині. Тому образ жінки-політика позбавлений виразних рис і не отримує належної підтримки. Відомо, що успіх політика залежить у певній мірі від симпатій виборців до особи кандидата [10, с. 11].

Підсумовуючи, слід зазначити, що з середини 90-х років ХХ століття жінка упевнено проявляє себе як лідер і активно просувається кар'єрними і професійними сходами. Однак, щоб зайняти відповідне місце у владній структурі чи суспільній драбині, сучасні жінки повинні самі прокладати собі шлях у чоловічому середовищі та опановувати чоловічі професії.

Слід також зауважити, що на шляху до встановлення гендерної рівності у нашому суспільстві стоять такі чинники:

- стереотипи масової свідомості, які й досі розглядають жінку як слабку у порівнянні з чоловіком істоту, яка є другорядною в суспільному, політичному та економічному житті, чоловіча ідеологія є породженням тоталітарної системи, але виховання спроможне змінити гендерну ментальність;

- кризова економічна ситуація (і особливо безробіття, яке часто штовхає жінок на заробітчанство, що нерідко призводить до продажу жінок та подальшої сексуальної експлуатації) та переважаючий на ринку праці попит на працівників-чоловіків, а не жінок;

- слаборозвинуте громадянське суспільство, у тому числі пасивність жіночих організацій та окремих жінок у відстоюванні своїх законних прав та свобод;

- відсутність практичного державного механізму щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя.

Ситуація в сучасній Україні надзвичайно складна у зв'язку з війною, проте для відновлення і розбудови нашої держави, одним із пріоритетних

завдань є створення і реалізація державної програми подолання гендерної нерівності, адже зміни у становищі жінок в Україні можливі лише за умови не декларативної, а послідовної державної політики. У той же час, значно активізується громадянсько-політичний потенціал українського жіноцтва, який закладений у істрично-архетипній свідомості та реалізується у різних ролях: "берегині роду", "козачки" або "непереможної амазонки". А ці ролі заздалегідь скеровані на встановлення рівноваги у суспільстві, засновані на людяності, любові та миротворчості.

Список використаних джерел та літератури

1. Власенко Н. С., Виноградова Л. Д., Калачова І. В. Гендерна статистика для моніторингу досягнення рівності жінок і чоловіків / Н. С. Власенко, Л. Д. Виноградова, І. В. Калачова.— К., 2005.— 187 с.
2. Женщина и власть. Материалы круглого стола Второго Всероссийского конгресса политологов / под ред. С. Г. Айвазовой, Л. Т. Шинелевой.— М., 2000.— 342 с.
3. Жеребкіна І. Фемінізм і сучасна філософія / І. Жеребкіна.— К., 1997.— 237 с.
4. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками : підручн. з проведення тренінгів.— К., 2001.— 208 с.
5. Зуйкова Е. М., Ерусланова Р. И. Феминология : уч. пос. / Е. М Зуйкова, Р. И. Ерусланова.— М. : Издательско-книготорговый центр "Маркетинг", 2001.— 248 с.
6. Іващенко О. Участь жінок у політиці України / О. Іващенко // Слово і час.— 1997.— С. 5.
7. Козуля О. Жінки в історії України / О. Козуля.— К. : Український центр духовної культури, 1993.— 256 с.
8. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок // Права людини. Міжнародні договори України.— К., 1992.— 152 с.
9. Конвенція щодо дискримінації в галузі праці і занять // Права людини. Міжнародні договори України.— К., 1992.— 152 с.
10. Матвієнків С. Гендерна політика: суть, проблеми та українські реалії / С. Матвієнків // Науковий вісник: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини.— Вип. 272.— Чернівці : "Рута", 2005.— 359 с.
11. Оганесян С. С. Емансипація жінок. Причини і негативні наслідки /С. С.Оганесян // Представницька влада.— 2005.— № 4.— С. 25–28.
12. Права жінок. Міжнародні та національні правові документи. Організація жінок Молдови "Громадські ініціативи".— Кишинів, 2001.— 252 с.
13. Садова М. В. Гендерология и феминология : учеб.-метод. пособие / М. В. Садова. — Белгород, 2008.— 101 с.
14. Титова Т. Гендер кризь призму буденності (жіночий аспект) /Т. Титова // Соціальна політика і соціальна робота.— 1999.— № 3— 4 (11–12).— С. 157.
15. Інтернет-ресурс : <http://gender.at.ua/news/2010-03-03-290>.
16. Gender w społeczeństwie polskim / pod redakcją Krystyny Slany, Justyny Struzik, Katarzyny Wojnickiej.— Kraków : NOMOS, 2011.— 205 s.

17. Wypowiedź ks. prof. Dariusza Oka [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.radiomaryja.pl/wp-content/uploads/2013/11/2013.11.05.ks-oko.mp3> (link is external)

Wiktoria Zagurska-Antoniuk, Anatolij Masłow. Gender w wymiarze socjopolitycznym.

W artykule przedstawiono analizę socjologiczno-polityczną problemu równości genderowej tak w świecie, jak i na Ukrainie. Rozpatrują się możliwości przełamania nierówności genderowej w społeczeństwie ukraińskim. W ciągu wieków społeczeństwo niejednokrotnie przeżywało zmiany ustrojów społecznych. Według liberalizacji systemów zachodnio-europejskich było złamano ustrój patriarchalny, co stało się bodźcem rozwoju ruchu emancypacyjnego – procesu równouprawnienia kobiet i mężczyzn w społeczeństwie.

Viktoriia Zahurska-Antoniuk, Anatolii Maslov. Problem of Gender Equality in the Sociological and Political Dimension.

The sociological and political analysis of the gender equality problem in the world as well as in Ukraine is made in the paper. The possibilities of overcoming the gender inequality in the Ukrainian society are described. In the course of the history of humanity the repeated change of social structures is seen. Besides, in recent years the Women's Liberation Movement – the process of obtaining equal rights and possibilities in the society by women on a level with men – has come into a great effect. Women today can freely choose a future profession and use the same legal rights in most countries, as men do.